

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Barn vars förälder har missbruksproblematik

- Ur socialsekreterares perspektiv

Lirjona Hoti och Veronika Ethamer Barota
Kandidatuppsats (SOPA63)
VT 2022
Handledare: Jan Magnusson

Sammanfattning

Syftet med studien var att undersöka hur socialsekreterare arbetar med barn vars förälder har missbruksproblematik. Studien och dess resultat bygger på en kvalitativ forskningsdesign i form av fem semistrukturerade intervjuer med socialsekreterare i kommuner utanför Stockholm. Empirin som samlats in och studiens resultat har tolkats och analyserats i en tematisk analys. Resultatet visar att de intervjuade socialsekreterarna tycker att det är svårt att upptäcka barn vars förälder missbrukar. Barnet upptäcks istället av andra myndigheter som sedan gör en orosanmälan till socialtjänsten. Resultatet visar även att socialsekreteraren startar en utredning efter att hen fått in anmälan och utifrån utredningen tillämpar insatser som uppfyller barnets behov. Insatserna som används beror på den enskilda individen och vilken insats som socialsekreteraren anser passa barnet bäst. Däremot anser socialsekreterarna att gruppterapi är den mest effektiva insatsen för barnet som lever med missbrukande förälder då barnet kan utvecklas genom att ta del av andra utsatta barns erfarenheter och själv våga prata om sin egen situation.

Nyckelord: Missbruk, Missbruksproblematik, Barn, Föräldrar, Socialt arbete, Socialsekreterare.

Abstract

Author(s): Lirjona Hoti and Veronika Ethamer Barota

Title: Children of parents with substance abuse problems - from social workers perspective

Supervisor: Jan Magnusson

Assessor: Hans Knutagård

The purpose of the study was to investigate how social workers work with children who have parents with substance abuse problems. The study and its results are based on a qualitative research design in the form of five semi-structured interviews with social workers from municipalities outside Stockholm. The collected empirical data and the results of the study have been interpreted and analyzed in a thematic analysis. The results show that the interviewed social workers find it difficult to detect children living with substance abusing parents. The child is detected by other authorities who then file a report to the social services. The results also shows that the social worker starts an investigation after receiving the report and, based on the investigation, applies initiatives that meet the child's needs. The interventions used depend on the individual and which intervention the social secretary considers to be the most suitable for the child. On the other hand, the social secretaries believe that group therapy is the most effective intervention for children with abusive parents as the child can develop by taking part of other children's experiences and daring to talk about their own situation.

Key words: Abuse, Substance abuse problems, Children, Parents, Social work, Social worker.

Förord

Vi vill först och främst vilja tacka alla våra respondenter som har tagit sig tiden och valt att medverka i intervjuer och gjort det möjligt för oss att utföra denna studie. Era upplevelser och erfarenheter kring ämnet har varit väldigt lärorikt för oss. Vi vill även tacka vår handledare Jan Magnusson som har delat med sig av sina tankar och åsikter och varit ett stort stöd för oss under studiens gång. Vi vill tacka dig för alla dina råd och den vägledning du gett oss som hjälpt oss att slutföra studien!

Lirjona Hoti & Veronika Ethamer Barota

Helsingborg, Mars 2022

Innehållsförteckning

Inledning	7
1.1 Problemformulering	7
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställningar	8
1.4 Socialsekreterarens uppdrag	8
1.5 BBIC	10
1.6 Definition av studiens centrala begrepp	11
Kunskapsläge	11
2.1 Socialtjänstens ansvar	12
2.2 Barn till missbrukare och deras uppväxt	13
2.3 Upptäckandet av barn vars förälder missbrukar	14
2.4 Barns delaktighet i behandlingsarbetet	15
2.5 Gruppterapi	16
2.6 Professionella hinder	16
Teori	17
3.1 Gräsrotsbyråkrater	17
3.1.1 Handlingsutrymme	18
Metod	19
4.1 Metodval	19
4.2 Urval	19
4.3 Datainsamling	21
4.4 Databearbetning och analysmetod	21
4.5 Förförståelse	22
4.6 Arbetsfördelning	23
4.7 Etiska överväganden	23
Resultat och analys	25
5.1 Upptäckter genom anmälningar	25
5.1.1 Analys av barnets indirekta rop på hjälp	26
5.1.2 Analys av förälderns uppsökande av hjälp	28
5.1.3 Analys av socialtjänstens egna upptäckter	29
5.2 Svårigheter och hinder	31
5.2.1 Analys av skam och skuld	31
5.2.2 Analys av hemlighet och lojalitet	32
5.2.3 Analys av oro och rädsla	34
5.3 Möjligheter och utvecklingsområden	36
5.3.1 Analys av utbildning, erfarenhet och samverkan	36

5.3.2 Analys av individuella bedömningar	38
5.3.3 Analys av begripliggöra - att våga prata	40
Avslutande diskussion	41
6.1 Resultatdiskussion	41
6.2 Slutsats	43
Referenser	45
Bilagor 1-3	48
Bilaga 1- Intervjuguide	48
Bilaga 2- Informationsblad	50
Bilaga 3- Samtyckesblankett	51

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Socialtjänstens arbete syftar till att alla barn i varje kommun har rätt att växa upp under trygga förhållanden. När barn riskerar att fara illa i hemmet eller andra miljöer finns socialtjänstens hjälp för att samarbeta med familjen och andra inblandade vuxna för att underlätta barnets situation och behov. Vårdnadshavare har ett ytterst ansvar för barnets omvårdnad och trygghet, och om dessa behov inte tillgodoses finns möjlighet till stöd av socialtjänsten för både förälder och barn. Att söka hjälp och stöd är ett sätt att ta ansvar enligt socialtjänsten och den hjälp som erbjuds kan vara avgörande för barnets och förälderns framtid (Socialtjänsten, 2016). Många barn och ungdomar växer upp med minst en förälder som har missbruksproblematik. Barn som växer upp i sådana miljöer riskerar att utveckla negativa mönster. Med negativa mönster menas exempelvis att skolarbeten och skolresultat påverkas negativt för barnet. Det finns också högre risk att utveckla både fysisk och psykisk ohälsa, eget senare missbruk, kognitiva och psykosociala störningar samt en ökad risk att barnet utvecklar ett normbrytande beteende (Socialstyrelsen, 2009). Därför spelar en socialsekreterare en stor roll i barnets utveckling.

I Sverige är det vanligt att insatser för barn och unga som lever i familjer med missbruksproblematik ges i form av stödgruppsverksamhet. Denna typ av insats kan vara tillräcklig för vissa barn, men inte för alla då alla barn reagerar olika på förälderns missbruk. När barn och unga lever i familjer med missbruksproblematik är det viktigt att ha en helhetssyn på barnets situation och att tillgodose barnets behov (Socialstyrelsen, 2009). Det är av stor vikt i det sociala arbetet att minska riskfaktorerna och stärka skyddsfaktorerna. Tillkomna insatser till familjer med missbruksproblematik kan fungera som skyddsfaktorer, minska riskfaktorerna som finns samt förbättra barnets situation vilket i sin tur kan stärka möjligheterna till en gynnsam utveckling hos barnet (Socialstyrelsen, 2009). Men vilka insatser görs egentligen för att hjälpa dessa barn och hur upptäcker socialtjänsten barn vars förälder har missbruksproblematik?

I en rapport om stärkt stöd till barn som anhöriga, som har tagits fram av Socialstyrelsen (2016) påtalas det att ett utvecklingsarbete skett vilket leder till att barn vars förälder missbrukar har uppmärksammats i större utsträckning än tidigare inom hälso och sjukvården. Däremot betonas det att många barn inte får det stöd och den hjälp som de är i behov av. Folkhälsomyndigheten (2016) skriver att det är relativt få barn vars förälder missbrukar som får det stöd som de är i behov av på grund av svårigheterna att upptäcka dem, vilket innebär att socialtjänsten inte får kännedom om barnets situation.

Vi avser därför att undersöka svårigheter och hinder såväl som möjligheter och utvecklingsområden i socialtjänstens arbete med barn i familjer där föräldern har ett missbruksproblematik.

1.2 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur socialsekreterare arbetar med barn i familjer med missbruksproblematik.

1.3 Frågeställningar

- Varför har Socialtjänsten svårt att upptäcka barn vars förälder har missbruksproblematik?
- Vilka arbetssätt och metoder använder socialsekreterare när de upptäcker barnet?

1.4 Socialsekreterarens uppdrag

Den som utför det professionella sociala arbetet inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård är en kommunal tjänsteperson i en politiskt styrd organisation. Målet för arbetet är barnets bästa och behov av stöd och skydd. Socialtjänsten ska tillsammans med barnet, föräldern och andra närstående verka för att barn ska växa upp under trygga och goda förhållanden. Enligt 1 kap 2§ Socialtjänstlagen ska barnets bästa särskilt beaktas vid åtgärder som rör barn. Vid beslut och andra åtgärder som rör vård eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Enligt 1 kap 2§ Socialtjänstlagen avses varje människa under 18 vara barn. Sedan den 1 januari 2020 gäller även barnkonventionen som svensk lag där syftet med konventionen är att stärka barnets rättsliga status genom att tydliggöra att barn är rättighetsbärare. Som socialsekreterare är det viktigt att man har kunskap om de lagar som

berör barn, för att på bästa sätt kunna hjälpa och stödja barnet att det får den hjälp som behövs. Enligt 5 kap 1§ punkt 1 ska socialnämnden verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden.

För att socialnämnden ska kunna ingripa till skydd och stöd för barn måste nämnden få kännedom om att barn far illa (Tryblom & Törnqvist, 2019). Socialsekreterares uppdrag att bedöma och fatta beslut om barn som lever i ett hem med missbrukande förälder är en uppgift som kräver omfattande kunskap inom flera områden. En socialsekreterare får in en anmälan och misstänker att barn utsätts för en viss fara. Ofta står ord mot ord vid tillfällena som dessa. I regel behöver man veta mer om bakgrunden än vad som framgår i anmälan. Men även med ytterligare information kvarstår etiska problem vilket leder till att socialsekreteraren måste vara beredd på att reflektera över problemet, resonera sig fram till ett svar och vara beredd på att argumentera för det. I sådana situationer måste argumentationen hålla en kvalite på den nivån att den tål kritiskt granskning av de individer som ämnet berör (Pettersson, 2018).

Tryblom & Törnqvist (2019) beskriver vilka som är anmälningsskyldiga vid situationer där barn far illa. Anmälningsskyldighet gäller för myndigheter vars verksamhet berör barn och unga, samt anställda hos sådana myndigheter. Anmälningsskyldighet gäller även alla andra myndigheter inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten, om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa för att skydda barn. Alla anställda vid dessa myndigheter är anmälningsskyldiga (ibid, 2019).

Socialnämnden ska snabbt och korrekt behandla inkomna anmälningar. Först görs en förhandsbedömning av uppgifterna för att ta ställning till om en utredning med stöd av Socialtjänstlagen ska inledas. När en anmälan enligt 11 kap. 1a§ Socialtjänstlagen rör barn eller unga ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unga är i behov av omedelbart skydd. Sedan ska beslut om att inleda eller inte inleda utredning fattas inom fjorton dagar efter det att anmälan har kommit in. En bedömning av barnets skyddsbehov ska göras samma dag som anmälan kom in, dvs inom 24 timmar.

Vårdnadshavare ska också informeras om anmälan motiverar till det. Vid kontakten kan socialtjänsten berätta om innehållet i anmälan samt ge vårdnadshavare och barn tillfälle att bemöta uppgifterna. Socialtjänsten kan däremot endast efter inledd utredning samtala med

barn utan vårdnadshavarens samtycke, ifall inte barnet på grund av sin ålder och mognad själv kan avgöra om hen vill tala med en socialsekreterare. En förhandsbedömning resulterar antingen i ett beslut om att inleda utredning, eller inte (ibid, 2019).

1.5 BBIC

BBIC beskrivs ibland som en metod eller en särskild slags utredning inom socialtjänsten. BBIC står för *barns behov i centrum* och avser för att öka rättssäkerheten och socialtjänstens utredningsarbete. Det krävs licens för att få använda dokumentationssystemet BBIC. Licensen styrs genom ett avtal som tecknas mellan socialnämnden och Socialstyrelsen. BBIC utgår från FN:s barnkonvention och SoL och målet är att erbjuda en nationell enhetlig struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av vården av barn och unga (Tryblom & Törnqvist, 2019).

Socialsekreteraren undersöker fortlöpande hur risk- och skyddsfaktorerna påverkas barnet och familjen. I BBIC sker denna analys och bedömning av barnets behov enligt principerna om risk, behov och mottaglighet. När alla relevanta uppgifter är inhämtade sammanställs ett beslutsunderlag. Det inleds med grunduppgifter om berörda personer och en sammanfattning. Sedan följer en redogörelse för anledning till utredning, utredningens frågor och hur utredningen har genomförts. Därefter redovisas tidigare relevant kännedom om familjen och viktiga händelser som kan ha inträffat under utredningstiden. Den tidigare kännedomen analyseras utifrån begreppen centrala behov, risk och skydd och mottaglighet. Då framgår även föreslagna insatser och deras målsättningar. Riskbedömningen handlar således om att försöka förutse framtida risker, både på kort och lång sikt, för barnets utveckling och välfärd. Här kan det uppstå en intressekonflikt mellan barnets vilja och barnets behov. Barn har rätt att få uttrycka sin vilja, men barnet har också rätt att slippa ta ansvar för svåra beslut (ibid, 2019).

För att kunna bedöma barnets bästa gör socialsekreteraren en analys av vilka konsekvenser ett beslut får för barnet utifrån barnets egen åsikt. Det som anses vara barnets bästa är resultatet av en sammanvägning av faktorer i familj och miljö, barnets behov och tolkning, föräldrarnas förmåga och tolkning samt utlåtanden från sakkunniga och referenspersoner (ibid, 2019).

1.6 Definition av studiens centrala begrepp

Missbruk

Missbruk är ett okontrollerade eller överdriven användning av någon substans, som exempelvis droger, narkotika eller alkohol. En person som har ett missbruk har inte längre kontroll att bestämma över sitt beroende. Missbruk är en felanvändning av substanser som har negativa och skadliga konsekvenser både för personen själv men också för människor runt omkring personen (Agerberg, 2018).

Socialekreterare

En socialekreterare arbetar inom kommunens socialtjänst med att bedöma människors behov och ge dem stöd inom det området individen är i behov av. Ett av områdena som en socialekreterare kan arbeta inom är stöd och behandling till barn och deras familjer och stöd och behandling för missbruk och beroende. Socialekreteraren gör bedömningar och utredningar för att hitta en väg ut ur individens problem (Akademikerförbundet, 2021).

Barn

Barn är den individ som inte än fyllt arton år. I Barnkonventionen används ordet barn för en människa som är under arton år (Barnkonvention, 2021). I vår undersökning kategoriserar vi alla individer under arton år som barn.

2. Kunskapsläge

I sökandet av tidigare forskning inom området barn vars förälder har missbruksproblematik upptäckte vi att det fanns en hel del litteratur och vetenskapliga artiklar som berör ämnet. I kunskapsläget har vi också valt att skriva om relevant lagstiftningen då den är viktig i relation till de fakta vi hittat samt styrker studiens resultat. Artiklarna och böckerna berör forskning om barn med missbrukande förälder utifrån socialt arbete. De berör också socialekreterares perspektiv på barn med missbrukande förälder samt hur socialekreterare går tillväga i sitt arbete med barn och hur barnet påverkas men också själv deltar i arbetet. Sökandet efter den tidigare forskningen har skett med hjälp av databaserna LubSearch och Libris. Vi har sökt på

nyckelorden “missbruk”, “missbruksproblematik”, “barn”, “föräldrar”, “socialt arbete” och “socialsekreterare” men även de engelska nyckelorden “abuse”, “substance abuse problems”, “children”, “parents”, “social work” och “social worker”. All forskning som presenteras är peer-reviewed, och har alltså genomgått en process där den innan den publiceras granskas av ämnesexperter inom det berörda området.

2.1 Socialtjänstens ansvar

I socialtjänstlagen 5 kap 1§ står det att socialnämnden ska verka för att barn och ungdomar ska växa upp under trygga och goda förhållanden. I samarbete med familjen ska socialnämnden stödja en omfattande personlig, fysisk och social utveckling hos barnet. Ifall risken finns att barnet kan få en negativ utveckling ska barnet få det skydd och stöd som hen behöver, men också vård och fostran utanför det egna hemmet om hänsynen till barnets bästa motiverar det (Sundelin-Wahlsten, 1997).

Varje socialtjänst i Sverige har en individ- och familjeenhet då socialtjänsten har det yttersta ansvaret för barn och familjer. De tar emot anmälningar från andra myndigheter eller privatpersoner och utifrån det gör socialsekreteraren en utredning och föreslår åtgärder om det är nödvändigt. Utredningarna ska ha sin utgångspunkt i barnets situation och utreda vilken påverkan föräldrarnas missbruk har på barnet. Syftet med utredningen är att klargöra barnets situation till den nivån att man i slutändan kan föreslå insatser som hjälper barnet. En barnutredning bör innehålla information om barnets emotionella, psykomotoriska och intellektuella utveckling och vidare leda till förslag på åtgärder. Av den orsaken ställs det stora krav på socialsekreterares kunskaper om barns utveckling samt deras medicinska, pedagogiska och psykologiska kunskaper.

Det är viktigt att socialsekreterare som kommer i kontakt med barn till förälder med missbruksproblematik har kunskap om det ovannämnda för att barnet ska kunna upptäckas och få det stöd och insatser som de är i behov av (Sundelin-Wahlsten, 1997). Socialtjänsten ska med stöd av SoL erbjuda klienterna frivilliga insatser (Hansen, 1995). För att barn i missbruksfamiljer ska få det bästa stödet bör Socialtjänsten samarbeta med andra instanser. Det är viktigt för en socialsekreterare att kunna bemöta barnet på ett bra sätt och kunna skapa

ett förtroende hos både barnet och föräldern. Det är stor fördel att socialarbetaren lägger ner tid på att skapa en bra relation till barnet (Horwath, 2005).

2.2 Barn vars förälder missbrukar och deras uppväxt

Bindningsbeteende är enligt Bowlby (1994) ett beteende som är tydligast i de tidiga åldrarna men kan även synas i vuxen ålder. Det är ett beteende som uppstår under barnets uppväxt som exempelvis innebär att ett barn har en anknytning till en vuxen person, som förväntas ska kunna hantera jobbiga situationer som barnet ställs inför. Barn håller sig nära personer i sin omgivning som tar hand om dem. Närheten är viktigt då den har som funktion att skydda barnet som växer upp för faror. Ett barn som växer upp med förälder som har ett missbruksproblematik kan störa eller försvåra barns uppväxt eftersom detta jämt förekommer i samspel med omgivningen.

Det uppstår en positiv meningsfullhet i ett barns liv när barnet blir socialt värdesatt, alltså när barnet får känna sig delaktig och får vara med och bestämma. Barn känner sig meningsfulla och delaktiga när en vuxen tar hand om barnet genom att exempelvis ge barnet mat, tid, uppmärksamhet och känslomässigt stöd. Utökade förmågor som till exempel att hålla tillbaka ett vredesutbrott eller att släppa fram det gör att utmaningar, regler och krav har en stor betydelse för hanterbarheten (Nilsson, 2002). Det är väsentligt att barn, speciellt när dom är små, har stabilitet och kontinuitet i sin närmiljö för att kunna utveckla goda och hållbara relationer till sin omgivning (Arnell & Ekbohm, 1996). Men eftersom bindningsbeteendet som Bowlby (1994) nämner inte finns hos barnet under uppväxten har det svårigheter att sätta ord på sina känslor och lever i förnekelse vilket resulterar i att det blir onåbart. Detta kan bli värre under skollåren då det känner svårigheter att uttrycka sina känslor och skapa sociala relationer (Arnell & Ekbohm, 1996).

Alla barn är olika individer, därav kan man inte beskriva barn till missbrukare på ett särskilt sätt (Bengtsson & Gavelin, 1994). Dock kan barn som växer upp med förälder som har ett missbruksproblematik påverka barnets utveckling. När ett barn växer upp ska det normalt sett lära sig bland annat vem det är och hur det fungerar socialt, men om barnet växer upp i ett hem där det förekommer missbruk så kan det hindra den inlärningen. Claezon (1996) menar att det finns tre faktorer som påverkar utvecklingen hos barn och hur de hanterar situationer

som uppstår: De individuella egenskaperna, relationerna till föräldra gestalterna samt omgivningens stöd. Faktorer som dessa spelar stor roll för utvecklingen av de personliga egenskaperna, barnets vuxna förebilder och den sociala trygga miljön.

Barn som växer upp med förälder som har missbruksproblematik riskerar att få egna svårigheter som till exempel eget missbruk eller fysiska/psykiska skador (ibid, 1996).

Eftersom det finns en risk för att föräldern brister i sitt föräldraskap medför det att dessa barn löper större risk för en ogynnsam utveckling, vilket i sin tur kan resultera i att barnet inte får sina grundläggande behov tillgodosedda. Föräldrarnas missbruksproblematik påverkar barnet i både nuläget men även på längre sikt. Enligt Rydelius (2003) kan barnet uppleva psykiska symptom som nedstämdhet, ångest, koncentrationssvårigheter och det kan även förekomma fysiska symptom som huvudvärk. Ytterligare svårigheter som barnet kan stöta på är problem i skolan, social tillhörighet eller kriminalitet (Claezon, 1996).

2.3 Upptäckandet av barn vars förälder har missbruksproblematik

Svårigheter förekommer i att upptäcka de barn som lever under familjeförhållanden där missbruk förekommer. Förnekelse, skam och skuld är vanligt i familjer med missbruksproblematik (Tinnfält, 2011). Christensen (1993) menar att barnet ofta tar på sig skulden för föräldrarnas missbruk, då de tänker att de hade kunnat göra något för att förhindra olika situationer. Arnell & Ekblom (1995) skriver att det finns en osynlig regel inom missbruksfamiljer där man menar att alla de parter som är involverade inte ska prata om vissa saker. Detta leder till att barnet går runt med en skrämmande hemlighet som inte ens den vuxna talar om, vilket i sin tur leder till att hemligheten blir skambelagd. Socialsekreterare bör vara medvetna om att skam och skuld ofta förekommer i dessa familjer och hitta effektiva sätt att arbeta med detta. Genom att som socialsekreterare visa empati och inta ett icke dömande förhållningssätt kan det motverka det motstånd som ofta finns hos barnet och föräldern (Barnard & Bain, 2015).

Mindre barn är oftast inte medvetna om att deras familjeförhållande skiljer sig från den normalt fungerande familjen. De förstår inte att det finns en problematik hos föräldern. I en studie har upptäckandet av barnet beskrivits som en process där starkt förtroende till en vuxen

måste byggas upp från barnets sida för att en kommunikation där emellan ska kunna inledas (Tinnfält, 2011). Hall och Webster (2007) menar att barnet som växer upp i dessa miljöer tenderar att ha ett avvikande beteende när det gäller känslor och den känslomässiga utvecklingen.

Ett första steg att kunna upptäcka ett utsatt barn är de indirekta ledtrådarna som barnet nämner vid berättelser som det berättar. Sedan finns det barn som direkt avslöjar den information som indikerar på att barnet bor med den missbrukande föräldern. Däremot kan barnets uttalande många gånger förväxlas när barnet är i pubertetsålder. Med detta menas att barnet oftast har nya ageranden och beteenden som de vuxna anser är en del av tonåren vilket leder till att de vuxna missar de signaler eller tecken som barnet faktiskt ger ut (Tinnfält, 2011).

2.4 Barnets delaktighet i behandlingsarbetet

För att barn ska kunna känna sig delaktiga är det viktigt att de är med i planeringen av innehållet i möten med socialsekreteraren. Som tidigare nämnt är delaktighet och relationen till barnet en avgörande faktor inom arbetet med barn. Vid behandling ska socialsekreteraren arbeta utifrån barnets hela livssituation, om behovet finns (Arnell & Ekbohm, 1996). Eftersom barn i dagens samhälle har vuxna som tar ansvar för dem innebär det att barnet utgör en förhållandevis maktlös grupp i det sociala arbetet. Detta är också en anledning till att barn behöver känna sig trygga i sin relation till socialsekreteraren då barnet kan befinna sig i en så problematisk situation att det behöver känna att det finns någon annan vuxen som kan ta ansvaret, bry sig om och göra det som är bäst för barnet samtidigt som barnet själv ska ha tillräckligt med utrymme för att vara delaktiga i behandlingsarbetet (Meeuwisse, Sunesson & Swärd, 2000).

Claezon (1996) skriver att socialsekreteraren ska lyssna och fokusera på barnet och inte lägga fokuset på föräldern. Ett barn som varit utsatt för missbruksproblematik hos sin förälder påpekar att de vill bli sedda och hörda. Barnet ska inte känna sig bortglömt vilket kan ske om stöd och hjälp endast fokuseras på den missbrukande föräldern. En vanlig regel hos familjer med missbruksproblematik är att missbruket är en familjehemlighet. Denna hemlighet är så etablerad hos familjemedlemmarna att de inte vågar prata öppet om sina problem (Lambie & Sias, 2005). En metod för att få barn att prata fritt och öppet är att samtala med dem utan att

föräldern eller fosterförälder medverkar i samtalet. Detta gör att en socialsekreterare genom att få barnets perspektiv på situationen kan få en klarare bild av familjesituationen (Claezion, 1996).

2.5 Gruppterapi

Behoven skiljer sig väldigt mycket mellan olika barn. Gustafsson (1996) menar att det kan röra sig om att träffa andra barn som lever under samma levnadsförhållanden, bli sedda och hörda eller bryta den isolering och ensamhet som de befinner sig i. Barn som inte får stöd från vuxna behöver insatser i form av stödgrupper då gruppterapi är ett bra arbetssätt för barn vars förälder har missbruksproblematik (Lambie & Sias, 2005). I stödgruppen får barnet träffa jämnåriga med liknande problem och som lever under liknande villkor. På så sätt kan barnet se att de inte är ensamma om att ha en svår familjesituation, utan kan istället gynnas och dra nytta av varandras förståelse och erfarenheter. Barnet som lever med förälder som missbrukar kan också dra nytta av att lära sig om själva missbruket. De behöver prata om de olika drogerna och alkoholen för att förstå vad som händer med deras förälder när de missbrukar (Arnell & Ekbohm, 1996). Det är viktigt att tala med, lyssna på och informera alla barn som lever i familjer där föräldern missbrukar och göra dem delaktiga så mycket som möjligt (Meeuwisse, Sunesson & Swärd, 2000).

2.6 Professionella hinder

Det finns vissa hinder inom socialtjänsten som kan ligga till grund för att barn vars förälder har missbruksproblematik inte får det stöd eller den hjälp de behöver.

Socialsekreterare som arbetar med barn kan känna rädsla för att få för mycket information kring barnets dysfunktionella familjesituation. Deras egna föreställningar och personliga erfarenheter kan på det sättet ha stor betydelse för hur de utför sitt arbete (Bengtsson & Gavelin, 2004).

Verksamheter som arbetar med familjer har oftast en vuxenavdelning och en barnavdelning vilket ökar risken för att avdelningarna blir "vuxenöversynta" eller "barnöversynta" beroende på vilket perspektiv de arbetar utifrån. För bästa möjliga resultat krävs att verksamheten får med båda perspektiven. För att arbetet för både barnet och föräldern ska bli så gynnsamt som möjligt krävs en solid samverkan, inte bara mellan avdelningarna utan även mellan andra

involverade aktörer såsom barnomsorgen, barnhälsovården, skolan och psykiatrin. För att denna samverkan ska fungera krävs det ett tålmodigt och långsiktigt arbete (Bengtsson & Gavelin, 2004).

3. Teori

Vi har valt att använda oss av en induktiv ansats, en infallsvinkel som har sin utgångspunkt i det empiriska materialet och där teorin är ett resultat av undersökningen (Bryman, 2011). Den innebär att vi utgick både från undersökningens syfte och frågeställningar och från de mönster vi fann genom kategoriseringen och kodningen av den insamlade empirin i valet av teori. Vi valde Lipskys teori om gräsrotsbyråkrater och handlingsutrymme då den framstår som lämplig med tanke på frågeställningen: *Vilka arbetssätt och metoder använder socialsekreterare när de upptäcker barnet*. Socialsekreterare är ofta begränsade utifrån de ramar och riktlinjer som organisationen sätter upp. Den valda teorin gör det möjligt för oss att analysera intervjupersonernas handlingsutrymme i arbetet med barnen då det kan påverka om ett barn får den hjälp som behövs eller inte.

3.1 Gräsrotsbyråkrater

Begreppet "Street level bureaucracy" (i svenskan översatt till gräsrotsbyråkrati eller gatubyråkrati) grundar sig i en undersökning av Lipsky (1980). Gräsrotsbyråkrater är anställda som arbetar inom offentlig sektor, som har direktkontakt med medborgarna och som har ett betydande handlingsutrymme i hur de utför sina arbetsuppgifter. Socialsekreterare kan ses som en form av gräsrotsbyråkrater eftersom vi i vår studie valde att intervjua socialsekreterare som arbetar i en verksamhet som styrs kommunalt. Inom sitt handlingsutrymme för de samman medborgarens behov med organisationens uppdrag så att resultatet ska gynna båda deltagarna. I handlingsutrymmet har gräsrotsbyråkrater möjlighet att göra sin egen bedömning av hur arbetsinsatserna ska utformas. Däremot finns det ett dilemma inbyggt i att både vara medmänniska och organisationsrepresentant. Arbetet en gräsrotsbyråkrat gör får olika värde beroende på om man relaterar sina handlingar till ett mellanmänniskt samspel med klienten eller till organisationens uppdrag. En handling som utifrån organisationens perspektiv är självklar kan i klientens ögon vara väldigt märklig

(Johnsson, Laanemets & Svensson, 2008). Eftersom gräsrotsbyråkrater arbetar med många olika människor vars behov skiljer sig åt leder till att ett handlingsutrymme är nödvändigt för den professionella för att kunna möta individens behov på bästa sätt (ibid, 1980).

3.1.1 Handlingsutrymme

Att arbeta som socialsekreterare inom det sociala arbetet innebär att man är representant för för en organisation och rollen man bär på är att stå i direktkontakt med människor som är i behov av hjälp. Att vara socialsekreterare innebär också att man är en representant för den socialtjänst man arbetar för, vilket oftast är den lokala socialtjänsten. Kontakten med människor som är i behov av stöd och hjälp handlar om att kommunicera, hjälpa, samarbeta och bedöma de klienter som den yrkesprofessionella ska hjälpa. Arbetet innebär mycket planering och att ta kontroll över människors liv, som själva inte har förmågan eller möjligheten att kontrollera sina egna behov, exempelvis det utsatta barnet i en missbruksmiljö. Under mötet med klienten måste socialsekreteraren ta sin roll och leva sig in i den. Å andra sidan har hen professionella ett begränsat handlingsutrymme att agera inom. Handlingsutrymmet begränsas av de regler och rutiner som organisationen har (Johnsson, Laanemets & Svensson, 2008).

Handlingsutrymmet kan användas på flera olika sätt. Det formas delvis av organisationens uppdrag då det avgör hur stort utrymme socialsekreteraren har. Alla organisationer och verksamheter har ett begränsat handlingsutrymme som verksamheten själv bestämmer. En socialsekreterare har i arbetet med barn vars förälder har missbruksproblematik friheten att bedöma och utreda barnet samtidigt som hen styrs av lagar och regler (Johnsson, Laanemets & Svensson, 2008).

Detta var något som uppmärksammades under intervjuerna vilket uppmuntrade oss till att välja denna teorin och begreppet handlingsutrymme till vår studie. Kodningen visade att individuella bedömningar för barnet är viktigt och att utbildning, erfarenhet och samverkan också är viktiga aspekter för att uppnå bästa möjliga resultat i arbete med barnet. För att kunna uppnå dessa resultaten krävs det erfarna, utbildade socialsekreterare som har direkt kontakt med barnet och som samverkar med andra myndigheter vid behov. För att kunna

uppnå bästa möjliga resultat menar intervjupersonerna att det krävs individuella bedömningar för respektive barn, då alla barn har olika behov.

4. Metod

I detta kapitel presenteras studiens metodval, insamling av data, urval, analysmetod, databearbetning, förförståelse, arbetsfördelning och de etiska överväganden som studien förhåller sig till.

4.1 Metodval

Vi valde att använda oss av en kvalitativ metod i form av intervjuer för att undersöka hur socialsekreterares upptäcker och arbetar med barn vars förälder har ett missbruksproblematik. Vi ansåg att ett kvalitativt metodval var det lämpligaste valet för våran studie och det ämnet vi valt att undersöka. I ett kvalitativt metodval är syftet att undersöka hur individer uppfattar, tolkar och beskriver sina upplevelser. Bryman (2011) beskriver denna typ av metod som en strategi som lägger vikt vid ord, vilket är en fördel när syftet är att undersöka individens upplevelse och sociala verklighet.

Vi har valt att använda semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsmetod. Bryman (2011) beskriver semistrukturerade intervjuer som en insamlingsmetod där intervjuaren utgår från förbestämda teman som ska beröras under intervjun och att respondenten har friheten att utforma sina svar som hen själv önskar. Intervjuguiden skapades genom att formulera frågorna utifrån de specifika teman som intervjun ska beröra. Intervjuaren har också möjlighet att ställa följdfrågor till respondenten. Vi ville använda oss av en friare intervjuform för att kunna få ut så mycket som möjligt av intervjuerna. Intervjuerna strukturerades med hjälp av en intervjuguide som berörde de specifika teman vi hade valt (se bilaga 1). Intervjuguidens teman berör frågor kring upptäckandet av barn vars förälder har ett missbruksproblematik, problemen som kan uppstå hos barnet och socialtjänstens insatser och arbete. Intervjuguiden skickades till respondenterna i förväg tillsammans med informationsbladet och samtyckesblanketten. Detta för att respondenterna skulle få möjligheten att förbereda sig inför intervjun och veta hur vi skulle gå tillväga och behandla den information som samlades in.

4.2 Urval

Studiens syfte och frågeställningar riktar in sig på en specifik yrkesgrupp vilket gjorde det enkelt att söka respondenter inom den valda gruppen. Respondenterna som tagit del i studien är totalt fem socialsekreterare från tre olika verksamheter i två olika kommuner utanför Stockholms stad. Bryman (2011) menar att ett målstyrt urval handlar om att välja ut individer som är direkt kopplade till forskningsfrågorna som använts i studien. Målinriktad urval är en strategisk metod som används för att skapa en bättre koppling mellan urvalet och frågeställningarna. Då vi ville undersöka hur socialsekreterare upptäcker och arbetar med barn vars förälder har ett missbruksproblem fann vi det lämpligt att intervjua socialsekreterare som arbetar inom socialtjänstens enhet *Barn och unga*.

Respondenterna i studien är fördelade i tre verksamheter där alla fem respondenter är kvinnor. Vi knöt kontakt med alla tre verksamheter genom en tidigare arbetsplats som en av oss tidigare hade arbetat på. Chefen på den tidigare arbetsplatsen förmedlade mailadresser till olika socialsekreterare som hen trodde skulle vara intresserade av att ställa upp på en intervju. Bryman (2011) kallar detta för ett snöbollsurval, där man först etablerar kontakt med ett mindre antal människor som är relevanta för studiens undersökning, som sedan förmedlar ytterligare kontakt till respondenterna. Ett snöbollsurval är användbart i kvalitativa undersökningar men däremot kan inte de utvalda respondenterna inte representera en hel population, vilket en kvalitativ undersökning inte heller är ämnad att göra (Bryman, 2011).

Ahrne & Svensson (2015) beskriver tvåstegsurval som ett tillvägagångssätt i en metod. Detta tillvägagångssätt används ofta vid samhällsvetenskapliga frågeställningar som handlar om organisationer och dess arbetsförhållanden eller om relationen mellan anställda och klienter. I ett tvåstegsurval väljs en organisation ut som man anser vara lämplig för studien för att sedan kontakta ansvarig inom organisationen, som kan ge ett samtycke till att intervjuer genomförs. Detta tillvägagångssätt använde vi i denna studien då vi kontaktade ansvarig inom den organisation där den ena författaren tidigare arbetat, som i sin tur förmedlade kontaktuppgifter till socialsekreterare som var intresserade av att ställa upp på intervjun. Vi valde att söka respondenter från två kommuner och från olika verksamheter då vi i studien strävat efter ett urval med variation gällande intervjupersonerna arbetsplats och velat uppnå en högre

reliabilitet. Reliabiliteten upplever vi blir högre då vi utgår från olika verksamheter och olika kommuner.

4.3 Datainsamling

Insamling av data, alltså de intervjuer som hölls, genomfördes via Zoom som är en webbaserad plattform för kommunikation. Respondenterna tilldelades en länk i god tid innan intervjun för att enkelt kunna koppla upp sig inför mötet. På grund av den rådande pandemin och de restriktioner som olika verksamheter hade fann vi det inte lämpligt att hålla intervjuerna fysiskt tillsammans med respondenterna. Vi valde att hålla alla fem intervjuer tillsammans där vi som uppsatsskribenter var båda närvarande i zoom möte med intervjupersonen och kopplade upp oss med ljud och bild på en avskild plats där chansen för att bli störda var minimal. Innan vi startade intervjun kontrollerade vi att alla hörde och såg varandra tydligt. Vi som intervjuare valde att fördela frågorna jämnt mellan oss och var och en av oss ansvarade för egna teman. Intervjuerna som genomfördes var semistrukturerade intervjuer vilket innebar att vi kunde ställa följdfrågor och inte behövde följa intervjuguidens ordning fullt ut.

4.4 Databearbetning och analysmetod

Under intervjuerna använde vi oss av en diktafon för ljudinspelning. Vi valde att använda oss av en diktafon då vi ansåg att det var det säkraste sättet att spela in och spara inspelningarna. Vi tycker att ljudet har mycket bättre kvalitet i en diktafon vilket gynnade oss när vi transkriberade våra inspelningar. Bearbetningen av data började alltså med att vi transkriberade våra intervjuer. Transkriberingen av intervjuerna gjordes direkt efter avslutad intervju. Vi transkriberade intervjuerna på word dokument på datorn och skrev sedan ut dem, för att därefter kunna markera det vi upplevde vara viktigt och som skulle användas i resultatet. Vi avidentifierade personliga uppgifter hos intervjupersoner, såsom namn, arbetsplats, ort etc. Detta gjorde vi redan under transkriberingen för att uppfylla de etiska principer som vi beskriver senare i studien. Personliga uppgifter har alltså inte tagits med i transkriberingen av intervjuerna.

Ahrne & Svensson (2015) menar att transkriberingen av intervjuer manuellt kan vara till en fördel då man samtidigt lär känna sitt material och man kan dessutom inleda tolkningsarbetet av materialet då man lyssnar på inspelningarna. Vi lade märke till att det gynnade oss att transkribera inspelningarna direkt efter intervjuerna då vi senare kunde lägga fokus på andra viktiga moment och påbörja kodning och analys av materialet. För att följa de forskningsetiska principerna i studien valde vi under transkriberingen att benämna respondenten som IP (intervjuperson) samt en siffra då vi hade fem olika intervjupersoner. Siffran varje intervjuperson blev tilldelad bestämdes efter den ordning personen intervjuades. På detta sätt har vi försökt avidentifiera respondenterna.

Bryman (2011) nämner analysmetoden tematisk analys som en av de vanligaste metoderna när det gäller kvalitativa data. Tematisk analys fokuserar på sökandet efter huvudteman och underteman i intervjuutskrifter och som materialet sedan ska analyseras utifrån. Vi valde att använda oss av tematisk analys för att kunna behandla den stora mängden empiri som samlats in under intervjuerna och för att enklare kunna jämföra och se likheter och skillnader i respondenternas svar. Vi valde att kategorisera empirin i tre huvudteman med tillhörande underteman som grundades i frågeställningarna, för att sedan enklare kunna sortera ut vårt material. Kodningen påbörjades genom att vi markerade återkommande teman i det transkriberade materialet. Medan vi markerade teman så skrev vi dessutom in dem på ett dokument i datorn och placerade kodat material i teman där vi hade gett varje tema en egen färg för att enklare kunna skilja dem åt.

Patel och Davidsson (2003) skriver att det syfte och de frågeställningar som en induktiv studie grundar sig på ständigt förändras och förfinas ständigt under forskningsprocessen. Detta är något vi också vill betona då vi ändrade både på syfte och frågeställningar efter att intervjuerna har hållits. Respondenterna som deltog i undersökningen fick ta del av ett informationsbrev där studiens gamla formulering av syfte är infogat, men studiens syfte har efter intervjuerna alltså formulerats om, vilket är en viktig faktor att belysa när det gäller forskningsetiken.

4.5 Förförståelse

Eftersom en av oss har arbetat inom det område som undersöks och hade erfarenheter från det inledde vi vår studie med en förförståelse av hur socialsekreterares arbete fungerar och vilka metoder de använder vid arbete med barn som har missbrukande förälder. Det var dessa erfarenheter som väckte vårt intresse för att undersöka ämnet närmare. Förförståelse kan ibland vara en risk då det kan påverka forskarens uppfattning och det finns chans att man missar sådant som inte stämmer överens den förförståelse man har kring ämnet man skriver om. Förförståelse kan dock också vara positivt då forskarens inblick i ämnet ökar vilket gör att man får kännedom i ämnet och kan vidare skilja en relevant inriktning på undersökningen (Gilje & Grimen, 2006).

Att en av oss sedan tidigare har haft kännedom om ämnet vi valt att skriva om var en fördel i arbetet. Målet under studiens gång har varit att vara fördomsfria medan vi undersökt socialsekreterares upptäckt och arbete med barn vars förälder har missbruksproblematik och vad för metoder som används i arbetet med dessa barn. Vi har dock också uppmärksammat nya faktorer som vi inte känt till sedan tidigare. Förförståelsen har också varit till en fördel då vi med utgångspunkt i tidigare kunskaper och erfarenheter kunde ställa fördjupande frågor kring det utvalda ämnet till intervjupersonerna.

4.6 Arbetsfördelning

Under studiens gång har vi valt att fördela arbetet jämnt mellan oss. Vi var båda delaktiga i alla moment och lade upp ett schema på de dagar som passade oss båda att sitta och skriva på uppsatsen. Med anledning av pandemin lyckades vi inte träffas fysiskt så många gånger men kopplade istället upp på videolänk för att samarbeta och skriva på uppsatsen. Vi har tillsammans med också enskilt sökt och hittat litteratur som har varit relevant för de ämne vi valt att skriva om. Vi valde att bearbeta litteraturen som vi hittade tillsammans för att få djupare inblick i ämnet och för att undvika förvirringar och missförstånd mellan varandra. Vi medverkade båda under studiens fem intervjuer och fördelade frågorna sinsemellan.

4.7 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2002) skriver om principen *informationskravet* som innebär att forskare ska informera de parter som berörs av forskningen om studiens syfte, vad respondenternas deltagande innebär, var forskningsresultatet kommer att offentliggöras och hur studien kommer att genomföras. Namn och institutionsanknytning ska ingå i informationen som delas ut till de berörda och respondenterna (Vetenskapsrådet, 2002). Utifrån detta krav valde vi att använda oss av ett informationsblad utifrån informationskravet, som skickades ut till respondenterna. I informationsbladet skrev vi en liten presentation om oss själva och informerade om studiens upplägg och syfte (se bilaga 2), att deltagandet i intervjuerna var frivilligt och att intervjupersonerna när som helst kunde avbryta intervjun. Respondenterna informerades också om att intervju svaren kommer att användas och skyddas, alltså förbli anonyma. Vi valde att skicka informationsbladet tillsammans med intervjuguiden för att respondenterna i förväg ska kunna förstå vad deras deltagande i studien kommer att innebära. Däremot har respondenterna som deltagit i undersökningen fått ta del av ett informationsbrev där studiens gamla formulering av syfte är infogat, men studiens syfte har efter intervjuerna formulerats om, vilket är en viktig faktor att belysa.

Samtyckeskravet som nämns i studien innebär att personerna som deltar i studien själva kan bestämma över sin medverkan och att forskarna är ansvariga för att inhämta samtycke från respondenterna (Vetenskapsrådet, 2002). Vi har tillämpat samtyckeskravet genom att använda en samtyckesblankett som både skickades ut till respondenterna innan intervjun och som också lästes upp för respondenterna i början av intervjun för att inhämta deras muntliga samtycke.

Nyttjandekravet beskriver hur uppgifter som har samlats in i en studie om andra personer endast får användas inom en studie. Uppgifterna får inte lånas ut eller användas för icke-vetenskapligt eller kommersiellt bruk. Uppgifterna som lämnas ut får inte heller användas för åtgärder eller andra beslut som kan påverka respondenten, om inte respondenten själv givit sitt medgivande (Vetenskapsrådet, 2002). Vi har tillämpat denna princip i vår studie då den är ett examensarbete som varken kommer att användas för icke-vetenskapligt eller för kommersiellt bruk.

Konfidentialitetskravet innebär att alla uppgifter i en undersökning ska ges konfidentialitet och förvaras på en säker plats där obehöriga inte kan ta del av uppgifterna (Vetenskapsrådet, 2002). Vi har efter transkriberingen av intervjuerna förvarat all utskrivet material på en säker plats där obehöriga inte haft tillgång. Ljudfilerna har varit inlåsta för obehöriga. Den utskrivna texten som använts kommer att förstöras och slängas när uppsatsen är godkänd och har publicerats.

5. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras studiens resultat och det material som samlades in under de fem intervjutillfällena. Materialet tolkas och analyseras med stöd i tidigare forskning och den teori som presenterades i ett tidigare kapitel. Resultatet presenteras i tre olika huvudteman, där varje huvudteman i sin tur har underteman.

Vi vill även klargöra att vi upplevde att majoriteten av intervjupersonerna under intervjuerna berättade och pratade om barn inom en viss åldersgrupp. Vi upplevde att denna åldersgruppen var ungefär mellan sex år till tolv år, då respondenterna upplever att det är barn i dessa åldersgrupper som enklast upptäcks.

Tabell 1: Huvudteman och underteman som kodning och analys grundar sig i.

Upptäckter genom anmälningar	Svårigheter och hinder	Möjligheter och utvecklingsområden
<i>Barnets indirekta rop på hjälp</i>	<i>Skam och skuld</i>	<i>Utbildning, erfarenhet och samverkan</i>
<i>Förälderns uppsökande av hjälp</i>	<i>Hemlighet och lojalitet</i>	<i>Individuella bedömningar</i>
<i>Socialtjänstens egna upptäckter</i>	<i>Oro och rädsla</i>	<i>Begripliggöra - att våga prata</i>

Presentationen av teman och underteman är utformad för att tydliggöra resultatet och ge läsaren en bättre förståelse av texten. Vi har omformulerat vissa ord i citaten från talspråk till skriftspråk för att bevara anonymiteten hos respondenterna, då det förekom under intervjuerna

att namn på enskilda personer men också namn på olika myndigheter kunde nämnas. Respondenternas citat presenteras med indragna marginaler i resultatdelen.

5.1 Upptäckter genom anmälningar

Ett återkommande tema som vi uppmärksammade under intervjuerna är hur ett barn vars förälder har ett missbruksproblematik främst upptäcks genom anmälningar. Oftast upptäcks barnet utan att barnet eller föräldern medvetet försöker att bli upptäckta. Respondenterna har betonat att barnet på många olika sätt omedvetet ropar efter hjälp vid situationer där föräldern missbrukar. Majoriteten av respondenterna nämnde att barnet indirekt söker efter hjälp och att det har stor betydelse hur socialsekreteraren bemöter det. Vissa respondenter menar också att en socialsekreterares utbildning och framförallt erfarenhet har stor påverkan på om barnet får den hjälp det behöver. I denna del presenteras citat från respektive respondent som visar på detta förhållningssätt.

5.1.1 Analys av barnets indirekta rop på hjälp

Barnets udda beteende är något som leder till att problemen upptäcks. Claezon (1996) nämner att barn som växer upp med förälder som har ett missbruksproblematik riskerar att få egna svårigheter, som exempelvis problem i skolan, med sin sociala tillhörighet eller genom kriminalitet. IP1 menar att det är det udda beteendet som får den vuxne att reagera och göra en orosanmälan vilket leder till att socialsekreteraren får kännedom om situationen. Barnet söker sällan hjälp åt sig själv. Det är barnets uttalande, beteende och indirekta rop på hjälp som fångar den vuxnes uppmärksamhet.

“De flesta ärendena jag haft har barnet upptäckts genom polisen, det kan vara att en granne har ringt och anmält om att det är något konstigt som pågår i lägenheten, eller att man har hittat barnet stjäla och sedan gått vidare därifrån och upptäckt att barnet lever i en missbruksmiljö hemma. Sedan upptäcks barnet många gånger genom sin lärare eller andra vuxna i skolan. Det sker att barnet uttrycker sig på ett udda sätt eller beter sig på ett visst sätt som får den vuxne att reagera och göra en orosanmälan. Barnet själv har inte bett om hjälp utan den vuxne som upptäcker barnet söker hjälp åt hen.” (IP1)

Samtliga respondenter menar att det är väldigt ovanligt att barn själva söker sig till socialtjänsten utifrån sin förälders situation. Respondenterna nämner att det vid enstaka fall har hänt att barnet själv kommer och söker hjälp av socialtjänsten och att det i sådana fall är lite äldre barn eller yngre tonåringar. Respondenterna menar att små barn inte riktigt vet vad ett missbruk är och att äldre tonåringar många gånger klarar sig utan hjälp då förälderns missbruk blivit normaliserat i barnets vardag. Tinnfält (2011) påpekar att mindre barn oftast inte är medvetna om att deras familjeförhållande skiljer sig från den normalt fungerande familjen. De förstår inte att det finns en problematik hos föräldern.

Förtroendet från ett barn till en annan vuxen är en viktig faktor för att en säker och trygg relation dem emellan ska kunna inledas. Detta leder vidare till att barnet blir mer bekvämt och kan öppna upp sig för den vuxne, något som bekräftas av Tinnfält (2011). Samtliga respondenter nämnde att barnet indirekt kan söka hjälp utifrån sin situation i förtroende till en äldre vuxen som barnet ser som en trygg person. Dessa vuxna kan ha olika roller i barnets liv, som exempelvis en lärare i skolan, kurator, skolsköterska eller andra vuxna som finns i barnets omgivning. Respondenterna berättar att när skolpersonal får kännedom om att ett barn far illa görs en orosanmälan till socialtjänsten då de vuxna har en anmälningsskyldighet i sin yrkesroll.

“Eftersom att jag är socialsekreterare så upptäcks barnet oftast genom anmälningar. Det är sällan vi får in en ansökan där föräldern säger att hen har ett missbruk och vill ha hjälp. Det kommer genom anmälningar från olika håll, exempelvis polisen, skolan och andra sätt där det kan upptäckas.” (IP3)

“Jag har aldrig varit med om att barnet själv sökt hjälp för att deras förälder är en missbrukare. Jag har haft ungdomar som har varit hjälpsökande, men då har det inte varit på grund av missbruk utan det har framkommit i efterhand, när barnet fått berätta sin situation.”

(IP2)

Vid situationer som dessa spelar handlingsutrymmet stor roll i arbetet med barnet. Lipsky (1980) menar att gräsrotsbyråkrater arbetar med många olika människor vars behov skiljer sig från respektive individ. Detta betyder att ett handlingsutrymme är nödvändigt för den

professionella för att kunna möta individens behov på bästa sätt. Socialsekreteraren möter barn från olika familjer, med olika bakgrund, och olika problem och trauman. Detta betyder att socialsekreteraren också måste kunna bemöta dessa olikheter från barnen och hantera dem på bästa sätt. Därför krävs det att socialsekreteraren drar nytta av handlingsutrymmet vid dessa fallen för att delvis kunna anpassa sig till barnet och barnets behov men också för att kunna ge den allra bästa hjälpen till barnet.

5.1.2 Analys av föräldrarnas uppsökande av hjälp

Rädslan över att det finns en chans till att ett barn blir omplacerad eller inte får bo kvar eller vistas i närheten av föräldern är en stor orsak till att många missbrukande föräldrar inte själva erkänner sitt missbruk och försöker dölja det så mycket som möjligt. Förnekelse, skam och skuld är vanliga orsaker som oftast försvårar arbetet i upptäckandet av barnet (Tinnfält, 2011). En missbrukande förälder lever oftast i förnekelse och vill själv inte acceptera hur illa en situation kan vara. Detta för att inte behöva ta itu med missbruket men också för att inte riskera att förstöra sin familj eller förlora sitt barn.

“Det har inte förekommit i mitt fall att en förälder sökt hjälp hos mig för sitt missbruk och för att skydda sitt barn, utan som jag nämnt innan så har anmälningar kommit in från andra enheter eller andra vuxna. Den missbrukande föräldern förnekar nästan alltid att de har ett missbruksproblem, då det blir för mycket för dem men också på grund av rädslan över vad som kan hända ifall de erkänner.” (IP2)

Anmälningsskyldigheten var något många respondenter pratade om. Det är oftast genom anmälningar som det kommer till socialsekreterarnas kännedom att ett barn far illa. För att socialnämnden ska kunna ingripa till skydd och stöd för barn måste nämnden få kännedom om att barn far illa. Anmälningsskyldighet gäller för myndigheter vars verksamhet berör barn och unga, hälso- och sjukvården, socialtjänsten samt anställda hos sådana myndigheter (Tryblom & Törnqvist, 2019).

“Jag jobbar med barn och unga så även om föräldern själv söker hjälp så är det inte via mig utan via vuxenheten. Ibland kan det hända att vi får in en orosanmälan där det finns misstanke om missbruk hos föräldern. Det kan vara i samband med att föräldern sökt hjälp via

vuxenenheten och då har enheten anmälningsskyldighet och på så sätt kommer det till vår kännedom.” (IP1)

“Jag har aldrig haft en förälder som kommit och sökt hjälp hos mig, dels för att det väldigt sällan händer och dels för att vi inte har föräldrarna som ansvar utan barnen. Föräldrarna söker och får hjälp av vuxenenheten.” (IP5)

Samtliga respondenter förklarade att det väldigt sällan förekommer att den missbrukande föräldern själv söker hjälp hos socialsekreteraren. Respondenterna menar att upptäckandet kommer genom anmälningar eller genom andra situationer som sedan leder till upptäckande av missbruket också. Dessutom så söker sig inte föräldern till de socialsekreterare som arbetar inom enheten “*barn och unga*”, då enheten endast fokuserar och hjälper barn i utsatta situationer. Vuxenenheten däremot tar emot och fokuserar på de vuxna som missbrukar vilket leder till att barnet och de vuxna delas upp i olika enheter.

5.1.3 Analys av socialtjänstens egna upptäckter

Socialtjänsten har ett ansvar för barn och familjer och varje socialtjänst har en individ- och familjeenhet. Socialtjänsten tar emot anmälningar från andra myndigheter eller privatpersoner och gör sedan utifrån det en utredning och föreslår åtgärder om det är nödvändigt (Sundelin-Wahlsten, 1997).

Respondenterna som deltog i intervjun nämnde att det sällan sker att en socialsekreterare eller att socialtjänsten själva upptäcker ett barn vars förälder har ett missbruksproblematik. Detta beror på att en socialsekreterare inte har den direkta kontakten med barnet förrän det har gjorts en anmälning och socialsekreteraren blivit informerad om situationen.

“Eftersom jag är socialsekreterare, så förekommer det oftast genom anmälningar, det är inte jag själv som upptäcker barnet. Barnet upptäcks genom anmälningar från olika håll som exempelvis en förälder som gå på ekonomiskt bistånd och en socialsekreterare som utreder denna föräldern får misstanke om att det förekommer missbruk i hemmet. Den socialsekreteraren anmäler då detta till oss.” (IP4)

Respondenten menar att det vanliga är att andra myndigheter upptäcker barnet och anmäler vidare. Av respondentens svar kan vi däremot utläsa att det oftast kommer anmälningar från andra myndigheter, vilket i det exempel respondenten gav oss var arbetsmarknadsförvaltningen (ekonomiskt bistånd). Hon fick en anmälan från en annan socialsekreterare som arbetar inom arbetsmarknadsförvaltningen, vilket betyder att andra socialsekreterare kan få kännedom om ett utsatt barn men att just respondenten inte upplevt det.

Det ställs stora krav på socialsekreterares kunskaper om barns utveckling men också på deras medicinska, pedagogiska och psykologiska kunskaper. Det är viktigt att professionella som kan tänkas komma i kontakt med barn till missbrukare har den nödvändiga kunskapen för att de ska kunna upptäcka barnet och ge det stöd och insatser som de är i behov av (Sundelin-Wahlsten, 1997). Detta är något en av respondenterna påpekade under intervjun då hon menade att socialtjänsten upptäckte ett barn vars förälder missbrukar genom en händelse som hade skett, men att man därifrån sedan upptäckte andra faktorer hos barnet som pekade på att något inte stämmer, vilket leder till en anmälan.

“Socialtjänsten upptäckte henne för att hon var undernärd. Hon var tretton år och undernärd. Hon visste inte hur man kunde ta en ordentlig dusch exempelvis. Hon visste bara att man la vatten på sig. Hon visste inte den här rutinen att man skulle schamponera sig osv. När hon borstade sina tänder så var det bara med vatten. Hon visste inte att man skulle använda diskmedel när man diskade. Detta är en situation som har ärrat mig.” (IP1)

“Vi har vissa utredningsfrågor som ställs när vi inte har kännedom om missbruk i hemmet. Dessa frågor hjälper oss att få svar på om det förekommer missbruk eller inte. Jag hade ett barn exempelvis som berättade att mamman brukade dricka “juice” jättemycket på kvällarna och hon sa att när mamma dricker juice så får hon gå lägga sig. Då fattar man ju att det inte är juice utan det är något annat. Dessa samtal skedde ensamma med bara barnet. Detta är något man sedan får utforska vidare, oftast via föräldern då. Vi gör då alltid en skyddsbedömning och funderar över om detta går att nämna för föräldern utan att det blir en risk för barnet.”

(IP3)

Ett första steg i upptäckandet av ett utsatt barn är de indirekta ledtrådarna som barnet nämner vid berättelser som det berättar. Sedan finns det barn som direkt avslöjar information som gör att man förstår att barnet bor med en missbrukande förälder. (Tinnfält, 2011). Detta är något som respondenterna upplevt under mötet med ett barn som indirekt förklarar sin situation, och ibland utan att själv veta att det har en förälder med missbruksproblematik. När barnet samtalat med socialsekreteraren har det varit enskilt, utan någon förälder eller annan vuxen i rummet. Ett tillvägagångssätt för att få barnet att prata fritt och öppet är att samtala med det utan att föräldern eller fosterföräldern medverkar i samtalet. Detta leder till att en socialsekreterare kan få en klarare bild av familjesituationen och får barnets egna perspektiv på situationen (Claezon, 1996).

5.2 Svårigheter och hinder

Ett annat återkommande tema som vi kunde se i kodningen av intervjuerna är de svårigheter och hinder som uppstår för socialsekreteraren i arbetet med barnet. Det finns många olika orsaker till att arbetet med barn vars förälder har missbruksproblematik blir mycket svårt. Några teman som många gånger nämndes under intervjuerna var den skammen och skulden som barnet känner, den lojalitet barnet har för föräldern och den rädslan som kan uppstå hos barnet och föräldern angående hur det kommer bli framöver ifall socialsekreteraren får veta att föräldern missbrukar.

5.2.1 Analys av skam och skuld

Förnekelse, skam och skuld är de vanligaste faktorerna som förekommer inom familjer med missbruksproblematik (Tinnfält, 2011). Barnet tar ofta på sig skulden för föräldrarnas missbruk då de tänker att de hade kunnat göra något för att förhindra att föräldern missbrukar (Christensen, 1993). Fyra av våra fem respondenter uppmärksammade skam och skuld.

“Det är väldigt enkelt att barn tar på sig skulden själva över att deras förälder dricker. Det kan exempelvis vara att det är mitt fel att pappa dricker för jag har inte varit tillräckligt bra i skolan, eller det är mitt fel att han dricker för att jag inte lyssnar på honom.” (IP5)

“Skammen uppstår både hos barnet men mest hos föräldern skulle jag säga. Föräldern känner en skam över att hen har “misslyckats” och knappt kan ta hand om sitt eget barn. Att behöva uppleva att man inte är tillräcklig som förälder är väldigt jobbigt och svårt för de föräldrar som missbrukar.” (IP2)

Barn känner meningsfullhet och delaktighet när de får mat när de är hungriga och blir omfamnande när de är ledsna (Nilsson, 2002). Det är väsentligt att barn, speciellt när dom är små, har stabilitet och kontinuitet i sin närmiljö för att kunna utveckla goda och hållbara relationer till sin omgivning (Arnell och Ekbohm, 1996). Skuld är något som den missbrukande föräldern också känner. Skuld till att ens egna barn inte fått växa upp som andra barn i normalt fungerande familjer. Skuld till att ens egna barn inte fått uppleva den kärleken och tryggheten som alla andra barn fått uppleva av sina föräldrar. Detta är också något som majoriteten av våra respondenter tog upp under intervjuerna.

“Barnet får växa upp mycket snabbare än andra barn då de måste kunna ta hand om sig själva. Barnet har ingen som ser till den dagliga omsorgen utan måste ta hand om sina rutiner på egen hand. Barnet har inte heller någon som uppmärksammar eller bryr sig om den. Detta är något många föräldrar tar väldigt hårt och påverkas av när vi väl gör en utredning och börjar med insatserna.” (IP4)

Respondenterna påpekade att den missbrukande föräldern oftast inte ser hur allvarlig situationen är förrän det kommer in en anmälan och tills en utredning faktiskt görs. Föräldern förstår inte vilken situation barnet är i då familjens vardag har blivit så vanlig att de inte ser några konstigheter i den. Därför upplever föräldern också skuld och skam när detta väl kommer fram eftersom föräldern då verkligen förstår vad hen utsatt sitt eget barn för.

5.2.2 Analys av hemlighet och lojalitet

Utifrån Lipskys (1980) teori så kan socialsekreterare beskrivas som gräsrotsbyråkrater då de har direktkontakt med både barnet och föräldern i sitt arbete. Däremot är det i dessa situationer, då de oftast inte får ärliga svar, som socialsekreterarnas arbete försvåras och det blir svårt för dem att göra egna bedömningar och använda handlingsutrymmet på rätt sätt.

Barnet känner lojalitet mot sin förälder och de hemligheter barnet har blivit lärt att inte avslöja.

Arnell & Ekblom (1995) skriver att det finns en osynlig regel inom missbruksfamiljer där man menar att alla de parter som är involverade inte ska prata om vissa saker. Detta leder till att barnet får bära en stor skrämmande hemlighet inom sig som inte ens den vuxna talar om, vilket gör hemligheten skambelagd. Eftersom den vuxne är en förebild för barnet och någon barnet ser upp till så kommer barnet göra det den vuxne gör. Om den vuxne inte pratar om hemligheten så förstår barnet att detta är ett ämne jag inte får prata om, det är något som omgivningen inte får veta. Samtliga respondenter nämnde att den allra största utmaningen i arbetet med barn är föräldrarnas men också barnets oärlighet. Barnet känner en stark lojalitet till sin förälder vilket är ett stort hinder i arbetet. Socialsekreteraren kan göra fel i bedömning och utredning på grund av att barnet eller föräldern inte ger ärliga svar. Detta kan leda till att utredningen läggs ner och att barnet fortsätter leva i missbruksförhållanden.

“Jag har haft barn som hamnar i lojalitetskonflikt, alltså att de försvarar sin förälder i vått och torrt. Jag hade ett barn en gång där mamman hade sagt till barnet att hon dricker för att hon måste slappna av då hon haft en lång och tuff dag. Barnet hade då hittat ursäkt till sin mamma att det är en självklarhet att hon också behöver vila ibland då hon har jobbat hela dagen. Detta leder oftast till att barnet inte ser missbruket som ett problem utan försvarar föräldern istället.”

(IP3)

Föräldrarnas missbruk skapar en stor hemlighet i familjen. Respondenterna menar att det är svårt att nå barnet och få hen att prata då deras lojalitet till föräldern är väldigt stor. En respondent nämnde att barn är rädda att svika och baktala sin förälder om de deltar i olika grupper och insatser där man talar om och diskuterar föräldrarnas missbruk. Detta försvårar arbetet då det är svårt att få barnet att delta fullt ut i de olika insatserna. Familjehemligheten är så etablerad hos medlemmarna att de inte vågar prata öppet om sina problem (Lambie & Sias, 2005). Ett sätt för att få barn att prata fritt och öppet är att samtala med dem utan att föräldern eller fosterföräldern medverkar i samtalet. Detta leder till att en socialsekreterare kan få en klarare bild av familjesituationen då hen får barnets perspektiv på situationen (Claezon, 1996).

“Det är också svårt att samtala med barn som växt upp under missbruksförhållanden och försöka få dem att förstå att det inte är deras fel att situationen blivit som den blivit. Dem vet inte riktigt vad som är rätt och fel. Det är en konsekvens av att ha en missbrukande förälder, man blir introvert. Du går inte runt och flaggar att min mamma eller pappa har ett missbruk utan du lär dig istället att dölja det på bästa sätt. För det är på det sättet en missbrukande förälder fungerar, de håller allt hemligt och det är någonting som barn tar vid, ett beteende om att vara hemlighetsfulla eller vad man nu ska säga...” (IP4)

Respondenterna påpekade att både den missbrukande föräldern och barnet bär på hemligheter och har en lojalitet mot varandra för att missbruksproblematiken som finns i familjen inte ska upptäckas. Ett barn som lever med en missbrukande förälder har bara den föräldern att se upp till och ta drag efter, alltså se upp till, vilket leder till att det föräldern säger och gör det kommer barnet själv också göra. Säger föräldern att något ska hållas hemligt så kommer barnet hålla det hemligt. Detta är också anledningen till att det för ett barn med en förälder som missbrukar finns en stor risk för att de själva börja missbruka. Barn som växer upp med förälder som har ett missbruksproblematik riskerar att få egna svårigheter som till exempel eget missbruk (Claezon, 1996).

5.2.3 Analys av oro och rädsla

Arnell & Ekbohm (1996) nämner att barn vars förälder har ett missbruksproblematik måste känna sig delaktiga och trygga i sin relation till socialsekreteraren eller någon annan vuxen. Eftersom barn har vuxna som tar ansvar för dem medför det att barnet är en maktlös grupp i samhället. Detta är den främsta anledningen till att barnet måste känna sig trygg i sin relation till socialsekreteraren då barnet är i en sådan problematisk situation att de behöver känna att det finns en annan vuxen som kan ta ansvar och bry sig om barnet (Meeuwisse, Sunesson & Swärd, 2000). Två av respondenterna menade att barnet oftast går runt med rädslan för att föräldern kommer att överge dem eller tas ifrån dem och att de skräms av tanken att vara ensamma.

“Det finns ju barn som är jätte lojala mot sin förälder, som vägrar erkänna att dem har ett missbruk. Ibland handlar det inte bara om lojaliteten gentemot dem, utan många gånger kan

det bero på att barnet är rädd över hur det kommer sluta upp. Barnet är rädd att föräldern tas ifrån hen och att barnet kommer vara ensam.” (IP5)

“Jag har varit med om att föräldern oftast förnekar sitt missbruk och inte vill gå med på behandlingar eller insatser för att föräldern är rädd över vad som ska ske med barnet. Många föräldrar tror att vårt mål är att skilja på barnet och föräldern, vilket inte alls stämmer. Självklart finns de tillfällen där barnet inte kan bo kvar med sin förälder då missbruket är så pass grovt. Men i många fall behöver det inte gå så långt, vilket många föräldrar är oroliga över.” (IP2)

Respondenterna menar att oro och rädsla kommer från båda grupperna, både föräldern och från barnet. Detta är också något som försvårar arbetet då ett hinder uppstår för socialsekreteraren. Både barnet och föräldern kan på grund av denna rädslan och oron hålla inne med information som kan behövas för att socialsekreteraren ska kunna bedöma situationen och hjälpa barnet. Detta är förmodligen anledningen till att många av respondenterna ser gruppterapi som en av de viktigaste insatserna i arbetet med barn vars förälder har ett missbruksproblematik. Respondenterna menade att gruppterapi ger barnet en annan bild av sin situation. I stödgrupper får barnet träffa andra barn som har liknande problem och lever under liknande villkor. Detta leder till att barnet ser att det inte är ensamt om att leva på detta vis och kan dra nytta av de andras erfarenheter (Arnell & Ekbom, 1996). Detta kan vidare leda till att rädslan barnet bär på släpper med tiden då det inser att de inte är ensamma om att ha förälder som missbrukar och ser att andra barn som går igenom samma sak klarar sig utan några större svårigheter.

Dessutom så finns det barn som är mer rädda för hur den missbrukande föräldern kommer reagera om barnet säger eller gör något fel, än för socialsekreterare och de olika insatserna. Detta är också något som försvårar socialsekreterarens arbete då barnet inte berättar allt på grund av rädslan för föräldern.

“Det värsta som kan hända när ett barn har en missbrukande förälder är att deras missbruk tar över till den nivån att barnet känner sig som en börda, där dem hela tiden ska vara rädda, dem

vet inte när föräldern kommer att flippa ur och du vet inte om du kommer bli bestraffad, för det händer ju också, att barnet bestraffas.” (IP1)

“Det finns ju situationer där barnet inte vågar öppna upp sig för oss då hen är rädd över hur föräldern kommer reagera om dom råkar säga något som inte borde sägas. Detta händer väldigt ofta i arbete med dessa barn och jag har full förståelse över att barnet inte vågar prata. Däremot är det mitt jobb som socialsekreterare att göra en bedömning utifrån de indirekta svaren jag får och med tiden lär man sig att läsa av barnet även om de inte säger så mycket. Jag hade en situation en gång där barnet fick rita en teckning, där jag observerade vad barnet ritade vilket ledde till att jag fick mer svar än om barnet faktiskt hade pratat. Ibland krävs det inte så mycket för mig att förstå att det här barnet är rädd och far illa, då måste jag agera och göra det jag känner är rätt.” (IP3)

Intervjuperson 3 nämnde under intervjun att det finns situationer där barnet inte vågar prata fritt på grund av rädslan för föräldern. Respondenten menar att ibland är det viktigt att agera även om man inte får riktiga svar från barnet, då man som professionell ska kunna se signalerna ändå. Med detta sagt så använder sig socialsekreterare av det handlingsutrymmet som finns i arbetet för att kunna ge den hjälp som behövs till barnet fastän barnet inte direkt ber om den. Som vi tidigare nämnt, ska en socialsekreterare kunna upptäcka barnet genom de indirekta ledtrådarna som barnet ger vid berättelser (Tinnfält, 2011). Även om det inte finns direkta ledtrådar ska Socialsekreteraren kunna arbeta så pass brett med handlingsutrymmet att hen kan göra en bedömning om insatser med ledning av de indirekta ledtrådar som givits i mötet med barnet (Lipsky, 1980).

5.3 Möjligheter och utvecklingsområden

Ytterligare ett tema som vi uppmärksammade under kodningen av intervjuerna var vilka möjligheter och utvecklingsområden som finns i socialsekreterarnas arbete med barn vars förälder missbrukar. Vi ska under detta tema redogöra de olika möjligheter och utvecklingsområden som respondenterna har nämnt och pratat om. I intervjumaterialet fann vi också några olika underteman som berör risken för hinder och hur man minskar svårigheter i arbetet.

5.3.1 Analys av utbildning, erfarenhet och samverkan

Det ställs stora krav på socialsekreterarnas kunskaper om barns utveckling men också på deras medicinska, pedagogiska och psykologiska kunskap. Det är viktigt att de som kan komma i kontakt med dessa barn har god kunskap om dem för att sedan kunna ge det stöd och insatser som barnen är i behov av (Sundelin-Wahlsten, 1997). Det måste inte alltid vara socialsekreteraren som kommer först i kontakt med de utsatta barnet, utan det kan vara ett samarbete mellan socialsekreteraren och någon annan yrkesprofessionell.

“Mottagningen får oftast information om barnet först. Förhoppningsvis så har de fått tillräckligt med information för att vi sedan som arbetar med utredning ska kunna göra en bedömning. Då brukar vi söka efter insatser ganska omgående.” (IP3)

Samverkan mellan olika organisationer sker ofta i det sociala arbetet. Socialtjänsten bör samarbeta med andra insatser för att barnet ska få det bästa stödet (Horwath, 2005). I intervjuerna nämnde respondenterna att det finns mycket samarbete mellan olika organisationer och aktörer. Skolan, polisen och sjukvården är de som främst samarbetar med socialtjänsten i arbetet med utsatta barn.

“Vi får oftast till vår kännedom att ett barn lever med en missbrukande förälder genom andra myndigheter som exempelvis polisen. Vi har ett stort samarbete med andra myndigheter, det hjälper oss att upptäcka dessa barn mycket enklare.” (IP5)

Majoriteten av respondenterna nämnde att utbildning och erfarenhet är en viktig aspekt i arbetet med barn. Vi lade också märke till att de intervjupersoner som hade längre yrkeserfarenhet gav annorlunda svar jämfört med de intervjupersoner som hade arbetat i cirka två till tre år.

“Jag har arbetet med utsatta barn i över tio år så jag vet mer eller mindre hur detta fungerar. Jag har lärt mig hur man bemöter ett barn på bästa sätt, hur man bemöter en vuxen som missbrukar, hur jag ska göra för att få fram det viktigaste i varje samtal. Man hittar sitt tillvägagångssätt och blir bra på det man gör.” (IP2)

“Ju mer erfarenhet du har som yrkesprofessionell desto bättre kan du hantera olika situationer som uppstår i arbetet. Har du arbetat med utsatta barn i flera år så lär du dig tillslut hantera situationerna, du lär dig arbeta med barnet utan att behöva följa riktlinjer etc som i början av yrkeslivet.” (IP4)

Bengtsson & Gavelin (2004) nämner att socialsekreterares egna föreställningar och erfarenheter har stor betydelse för arbetet som görs. Det finns krav inom arbetet på exempelvis dokumentation, utvärdering men också på erfarenhet och vetskap från socialsekreteraren. Respondenterna menade att det blir enklare att använda sig av handlingsutrymmet ju mer erfarenhet man har inom arbetet. Erfarenheterna leder till att man enklare kan förstå tillvägagångssätten i arbetet och dra egna slutsatser utan att behöva följa de riktlinjer som finns på pricken. Lagarna som tillämpas är sällan exakta vilket också ger utrymme för egen tolkning. Som yrkesprofessionell kan man vara flexibel men samtidigt måste man följa riktlinjer för att minska risken till att individer behandlas olika (Johnsson, Laanemets & Svensson, 2011).

5.3.2 Analys av individuella bedömningar

Då det inom det sociala arbetet med barn är viktigt att göra individuella bedömningar, varje barn fungerar olika och behöver olika insatser. Därför spelar handlingsutrymmet en stor roll i detta. I handlingsutrymmet ska det finnas möjlighet att göra egna bedömningar av hur arbetsinsatserna ska utformas (Lipsky, 1980). Respondenterna menar att missbruket kan ta uttryck i olika former och att barn vars förälder missbrukar påverkas i alla lägen, på olika sätt.

“Det tuffaste med arbetet hade jag nog sagt är att som professionell måste du anpassa dig till olika individer, se hur personen funkar, se vad personen behöver etc. Det krävs också tid till att faktiskt bygga en bra relation till klienten och möta varje individ där den är. Ibland kan en relation byggas lite för bra vilket också kan vara ett problem då det blir för personligt.” (IP5)

Respondenterna tog upp vikten av att bemöta familjerna och barnet rätt. Att inte vara dömande och bemöta familjerna så neutralt som möjligt. Även om det väcker många känslor och påverkar socialsekreteraren personligen så är ett neutralt bemötande avgörande i arbetet. Socialsekreterare ska visa empati och ha ett icke-dömande förhållningssätt för att motverka

det motstånd som annars kan uppstå från barnet och föräldern (Barnard & Bain, 2015). Här kan det oftast uppstå dilemman då den professionella kan komma att känna empati för barnet, men har dock ett begränsat handlingsutrymme att agera inom (Johnsson, Laanemets & Svensson, 2011).

Respondenterna beskrev hur olika insatser till respektive individ tillämpas olika beroende på vad den enskilde har för behov och vad som passar bäst för att möta dem. Däremot menade respondenterna att oavsett vilka insatser som tillämpas för respektive barn så är målet att fortsätta ha en god relation till föräldern. Även om ett beslut att barnet exempelvis ska placeras i ett familjehem så är målet ändå att barnet och föräldern ska fortsätta hålla kontakt om detta är möjligt.

“Målet är att även de föräldrar som inte kan bo med sina barn ska ha möjligheten till att vara delaktiga i barnets liv, däremot efter barnets vilja och perspektiv. Alla barn har rätt till sina föräldrar.” (IP1)

“Om det är en tyngre form av missbruk så försöker vi få familjen att ta emot placering på frivillig väg. Eftersom vi alltid utgår från barnet bästa så försöker vi alltid placera barnet hos någon de känner som exempelvis, morfar, farbror eller någon annan i släkten om det är möjligt. Det är jätte olika beroende på situationen, insatserna skiljer sig åt beroende på hur situationen ser ut. Ju grövre missbruk desto hårdare insatser tillämpas.” (IP3)

Majoriteten av respondenterna pratade om barnet bästa och lade vikt vid att det är en prioritering som görs i arbetet med barn. Målet för arbetet är alltid barnets bästa och behov av stöd och skydd. Enligt 1 Kap 2§ Socialtjänstlagen ska barnets bästa särskilt beaktas vid åtgärder som rör barn. För att kunna bedöma barnet bästa gör socialsekreteraren en analys av vilka konsekvenser ett beslut kan få för barnet utifrån barnets egna åsikter. Om det finns risk för att barnet utvecklas ogynnsamt ska barnet få det skydd, stöd, vård och fostran utanför det egna hemmet om det behövs (Sundelin-Wahlsten, 1997). Respondenterna har påpekat att efter en utredning, som görs för alla barn som befinner sig i en missbruksmiljö, så tillämpas insatser till barnet. Däremot skiljer sig insatserna åt beroende på vilken grad missbruket är på, vad för situation barnet befinner sig i, hur relationen mellan barnet och förälder är etc.

Utredningarna ska ha sin utgångspunkt i barnets situation och utreda vad för påverkan föräldrarnas missbruk har på barnet. Syftet med utredningen är att klargöra barnets situation för att sedan föreslå en lämplig insats som hjälper barnet (ibid., 1997).

5.3.3 Analys av begripliggöra - att våga prata

Många respondenter menade att det är viktigt att få barnet att prata. Barnet måste ha chans att uttrycka sig och berätta sina berättelser för att socialsekreteraren ska kunna ge den hjälp som barnet behöver. Som vi tidigare nämnt är detta väldigt svårt och att kan vara ett hinder för socialsekreterarens arbete. Respondenterna tog också upp vad det finns för lösningar av problemet och hur de går tillväga i en sådan situation.

“Många av de barnen jag har suttit i samtal med har haft det svårt att öppna upp sig och berätta vad de känner och hur de upplever missbruket hemma. Detta är anledningen till att det finns insatser för barnet som exempelvis gruppterapi, som hjälper hen att prata och berätta sina historier.” (IP3)

“En av de bästa insatser anser jag är gruppterapier. Däremot anser jag att det finns för lite av just dom insatserna. Jag tror att om det fanns mer av det, typ ute i skolor osv, att vi hade upptäckt barnen i mycket större utsträckning än vad vi gör idag. Det hade också varit mycket enklare att arbeta med dessa barn då de hade vågat öppna upp sig på ett annat sätt.” (IP2)

“Det är så mycket enklare för ett barn att prata fritt i dessa grupperna utan att behöva känna att någon dömer en. Barnet känner inte lika mycket press på sig vilket gör arbetet enklare för oss också då vi får svar på våra frågor utan att behöva sätta barnet i en jobbig sits.” (IP4)

Respondenterna nämnde att majoriteten av utsatta barn uppskattar och har en positiv inställning till terapigrupper för barn. Genom att barnet utbyter erfarenheter och känslomässiga upplevelser ökar förståelsen för föräldrarnas missbruksproblem. Barn som lever med missbrukande förälder kan dra nytta av att lära sig om själva missbruket och vad som

händer med föräldern när hen missbrukar (Arnell & Ekbom, 1996). Respondenterna sa också att barnet känner sig väldigt fri i grupperna då det känner samhörighet med de andra barnen och känner att hen faktiskt kan vara ett barn till fullo utan några begränsningar.

6. Avslutande diskussion

I det här kapitlet diskuterar vi undersökningens resultat, metod och slutsatser.

6.1 Resultatdiskussion

Vi kommer i denna delen av studien diskutera faktorer som kan ha påverkat utförandet av resultatet. Med detta menas exempelvis val av annan teori och analysmetod, redigering av respondenternas intervjusvar och resultatets begränsningar. Resultatet kommer att sammanfattas i förhållande till studiens frågeställningar.

Val av teori och analysmetod

Studiens resultat baseras på en analys som gjorts utifrån Michael Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkrati och handlingsutrymme och det kunskapsläge som presenterades ovan. Lipskys (1980) teori har tillämpats för att vi skulle få en bredare förståelse av hur socialsekreterare arbetar med barn och vad handlingsutrymmet har inneburit. Teorin har varit väldigt givande då vi kunde se tydliga kopplingar mellan den och de intervjusvar vi fick av respondenterna. Fast än att teorin har varit givande för studien så kan valet av teori också ha begränsat och påverkat resultatet och det finns chans till att vi har missat andra viktiga aspekter i respondenternas svar.

I kodningen av intervjusvaren fick vi fram teman och underteman som vi valde att använda till kodningen. Användandet av olika teman och underteman har varit till vår fördel då vi kunnat fokusera på mönster som gav oss svar på våra frågeställningar. En nackdel med valet av tematisk analys kan samtidigt vara att annan viktig empiri och saker som sagts i intervjuerna kan missas och gå förlorad (Bryman, 2011).

Redigering av citat

Något som är viktigt att poängtera är att vi valde att redigera de citat som presenterats ovan. Detta är något vi har valt att göra då det i samtal, alltså när vi intervjuade respondenterna, är vanligt att både intervjuaren och respondenten uttrycker sig grammatiskt inkorrekt samt använder sig av ord som inte används i skrift. Det är dock viktigt att forskaren inte redigerar eller förändrar innebörden av det som sagts under intervjuerna då det finns risk för att den som läser uppsatsen då kan misstänka att texten inte är pålitlig eller är felaktig eftersom det sällan förekommer att personer pratar på ett ordentligt och flytande sätt (Bryman, 2011).

Resultatets begränsningar

Vi intervjuade fem olika socialsekreterare som arbetar i tre olika verksamheter i två olika kommuner utanför Stockholm stad. Tanken med valet att intervju socialsekreterare från olika kommuner var att det skulle ge oss ett bredare perspektiv än om intervjuerna endast hade gjorts inom en kommun och en verksamhet. För att få ett bredare och kanske bättre resultat som också ger en mer objektiv bild skulle vi kunna ha gjort ett större urval än det vi hade och intervjuat socialsekreterare i fler än två kommuner. De intervjupersoner som vi valde att intervju hade olika arbetslivserfarenheter vilket kan ha påverkat resultatet eftersom och deras syn på och tankar kring ämnet är därför inte är representativt för socialsekreterare i allmänhet.

Diskussion av resultat

För att uppfylla vårt syfte formulerade vi två frågeställningar som definierade de data vi behövde samla in. Den metod som användes var semistrukturerade intervjuer med socialsekreterare. Intervjusvaren bearbetades genom en tematisk analys och vi fick då fram tre huvudteman och några underteman. Dessa teman redovisas i kapitlet *Resultat och analys* där temana analyseras med utgångspunkt i den valda teorin och tidigare forskning.

Frågeställning 1: Varför har Socialtjänsten svårt att upptäcka barn vars förälder har missbruksproblematik?

Resultatet av undersökningen visar att anledningen till att socialtjänsten har svårigheter med att upptäcka barn vars förälder missbrukar är främst barnets lojalitet till föräldern och den familjehemlighet som barnet har lärt sig att dölja. Respondenterna beskrev hur svårt det är att få barnet att prata och berätta om familjesituationen vilket försvårar deras arbete. Ifall barnet upptäcks så är det oftast av andra organisationer eller myndigheter som exempelvis skolan,

och i sådana fall sker de flesta av upptäckterna utan att barnet själv söker hjälp eller att barnet indirekt söker hjälp. Barnet upptäcks genom att det omedvetet avslöjar sin familjesituation för en vuxen eller ger andra tecken på att något inte stämmer hemma.

Ytterligare en faktor som försvårar arbetet för socialarbetaren är skammen och skulden som barnet bär på. Respondenterna tog upp att ett barn många gånger skäms över att föräldrarnas missbrukar vilket också bidrar till att ett barn väljer att vara tyst om situationen istället för att prata om den. Detta gör att arbetet för en socialsekreterare försvåras och det blir svårare att upptäcka barnet. Skuld känslor är också en faktor som gör att barn inte pratar om sin missbrukande förälder då det kan känna att det är hans fel att en förälder missbrukar. Barnet hamnar i en lojalitetskonflikt och vill försvara och skydda sin förälder. Det är här rädslan i barnet bildas, barnet är rädd för vad som kan hända föräldern ifall hen pratar om missbruket med någon utomstående.

Frågeställning 2: Vilka arbetssätt och metoder använder socialsekreterare när de upptäcker barnet?

Resultatet visar att den viktigaste metoden bland respondenterna är gruppterapi tillsammans med andra barn i en liknande situation. Gruppterapi ger barnet en annan bild av sin situation då det får träffa andra barn som har liknande problem. Detta leder till att barnet inte känner lika mycket skam och skuld och att rädslan för att prata om situationen släpper.

Respondenterna berättade att det görs en utredning när en anmälan har kommit in och att socialsekreteraren efter utredningen bestämmer vilka insatser som är lämpliga. Skyddsbedömning görs också i samband med utredningen och med hjälp av skydds- och riskfaktorerna bestäms det om barnet kan vara kvar hos föräldern eller om det måste omplaceras. Respondenterna tog upp att arbetssättet kan skilja sig åt då alla individer fungerar på olika sätt. Socialsekreteraren måste alltså försöka anpassa sig till den enskilda individen samtidigt som hen måste följa lagar och vissa riktlinjer i arbetet. De insatser som görs för ett barn beror på vad det har för behov och vad som passar barnets bäst. För att klara detta måste socialsekreteraren ha ett visst handlingsutrymme.

6.2 Slutsats

Med utgångspunkt i vårt intervjumaterial verkar anledningarna till att socialsekreterare upplever svårigheter i att upptäcka ett barn med förälder med missbruksproblematik, främst vara att barnet lär sig att dölja föräldrarnas missbruk och situationen i hemmet. Lojaliteten till föräldern, skammen över föräldern och rädslan för föräldern är de tre huvudfaktorer som leder till att socialarbetaren får svårt att upptäcka barnet. Lojaliteten till föräldern leder till att barnet inte vågar prata om sin situation. Barnet har fått lära sig att dölja det som pågår i hemmet då missbruk oftast ses som något skamligt vilket gör att barnet känner skam över den missbrukande föräldern. Skammen uppstår i jämförelsen med andra barns ”normala” hemmiljöer där föräldern inte missbrukar. Skammen barnet känner gör att barnet inte vill prata om sin situation med någon utomstående. Rädslan över att faktiskt prata med någon och avslöja sin förälder är ytterligare en faktor som gör att barnet väljer att vara tyst. Denna rädsla uppstår på grund av att barnet inte vill sätta dit, svika eller förlora sin förälder, oavsett vilken missbruksproblematik föräldern har eller hur jobbigt barnet har det. Här återkommer vi till lojaliteten för föräldern, oavsett situationen så vill inte barnet svika sin förälder.

Efter att socialsekreteraren fått kännedom om barnet använder hen sig av olika metoder och insatser för att förbättra barnets situation. Vårt intervjumaterial visar att socialsekreterare utgår från det enskilda barnets behov och väljer den insats som passar barnet bäst. En skyddsbedömning görs för alla barn i en sådan utsatt situation för att se hur man ska gå vidare i utredningen. Ska barnet omplaceras eller kan barnet vara kvar hos den missbrukande föräldern? Detta beror på hur allvarligt missbruket hos föräldern är.

Den insats som de intervjuade socialsekreterarna upplever är mest gynnsam för barnet är gruppterapi. I gruppterapi får barnet träffa andra barn i samma situation och kan dela med sig av sina erfarenheter. Detta leder till att barnet vågar prata och använda både sina egna men också andras erfarenheter som en lärdom och utveckling.

Referenser

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I:

Ahrne, G & Svensson, P. (red) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Agerberg, Miki (2018). *Kidnappad hjärna: en bok om missbruk och beroende*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur

Akademikerförbundet (2021). *Socialsekreterare*

<https://www.saco.se/studieval/yrken-a-o/socialsekreterare/> (Hämtad 2021-12-26)

Arnell, Ami. & Ekbohm, Inger. (1996) *När mamma eller pappa dricker... en handbok om att arbeta i grupp med barn till alkoholister*. Stockholm: Rädda barnen

Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld: resultat och erfarenheter från ett utvecklingsarbete. (2016). Solna: Folkhälsomyndigheten

Barnard, Marina, & Bain, Carole. (2015). Resisting your good intentions: substance-misusing parents and early intervention to support and monitor children in need. *Child & Family Social Work*, 20(2), 171-180. doi:10.1111/cfs.12064

Bengtsson, Anna-Bodil. & Gavelin, Ingegerd. (1994) *Familjer och missbruk – om glömda barn och glömda föräldrar*. Saltsjö-Boo: Tiger

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber

Bowlby, John (1994) *En trygg bas. Kliniska tillämpningar av bindningsteorin*. Stockholm: Natur och Kultur

Claezon, Ingrid. (1996) *Mot alla odds – barn till narkotikamissbrukare berättar om sin uppväxt*. Stockholm: Mareld

Christensen, Rita (1993) *Missbrukarnas barn på daghem och fritidshem i skolan och vården*. Stockholm: Prisma

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002)
Stockholm: Vetenskapsrådet

Hall, Cathy. W., & Webster, Raymond. E. (2007). Risk Factors among Adult Children of Alcoholics. *International Journal Of Behavioral Consultation And Therapy*, 3(4), 494- 511.

Horwarth, Jan. (2005) *Identifying and assessing cases of child neglect: learning from the Irish experience*. Child and Family Social Work: 2005 Vol. 10 sid 99-110

Gilje, N. & Grimen, H. (2007) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

Gustafsson, Margareta. (1996) *Insatser för barn till missbrukare*. Folkhälsoinstitutet 1996:107

Lambie, Glenn & Rokutani (2005) I: Lambie, Glenn. & Sias, Shari. *Children of alcoholics: implications for professional school counseling*. Professional school counseling: Feb. 2005 Vol. 8, Issue 3

Liljegren, Andreas. och Parding, Karolina. (2010) ”Ändrad styrning av välfärdspensioner – exemplet evidensbaserad i socialt arbete” *Socialvetenskaplig tidskrift nr 27:3-4*, 270-288.

Lipsky, Michael (1980): *Street-Level Bureaucracy: The Dilemmas of the Individual in Public Service*, Russell Sage Foundation, New York: The free press.

Meeuwisse, Anna. Sunesson, Sune. & Swärd, Hans. (red) (2000) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur

Mortensen (1995) I: Hansen, Frid A. *Barn i familjer med missbruksproblem*. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Berit. (2002) *Vad betyder känsla av sammanhang i våra liv? Aspekter på stabilitet, kön, hälsa och psykosociala faktorer*. Umeå: Univ. 2002

Rydellius (2003) I: Nygaard Christoffersen & Soothill. *The long term consequences of parental alcohol abuse*. Köpenhamn: Danish national institute of social search

Socialtjänsten arbetar för barns bästa (2016). Socialstyrelsen

Stärkt stöd till barn som anhöriga: resultat och slutsatser från fem års utvecklingsarbete. (2016). Stockholm: Socialstyrelsen

Sundelin-Wahlsten, Viveka. (1997) *Utveckling för att överleva*. Göteborg: Kommentus

Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

Pettersson, Ulla (red.) (2013). *Etik och socialtjänst: om förutsättningarna för det sociala arbetets etik*. 4. uppl. Malmö: Gleerup

Tinnfält, Agneta, Eriksson, Charli., & Brunberg, Elinor. (2011). Adolescent Children of Alcoholics on Disclosure, Support, and Assessment of Trustworthy Adults. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 28(2), 133. doi:10.1007/s10560-011-0225-1

Törnqvist, Tomas & Tryblom, Carl-Gustaf (2019). *Socialtjänstens insatser för barn och unga: en introduktion*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Svensk författnings lagstiftning

SFS 2001:453. Socialtjänstlag

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

Bilagor 1-3

Bilaga 1 - Intervjuguide

Intro

1. Presentation av oss själva, vilka vi är och varför vi håller i intervjun.
2. Berätta om upplägget, berätta att vi kommer att anteckna och spela in under tiden men att svaren kommer att förbli anonyma, så som vi även tidigare har informerat.

Bakgrund

1. Vad har du för utbildningsbakgrund?
2. Hur lång yrkeserfarenhet har du?

Frågor gällande upptäckandet av barn till missbrukande föräldrar

1. Hur kommer det till din kännedom att barn lever i samma hushåll som föräldrar med missbruksproblematik?
2. Förekommer det att barnet själv söker hjälp hos dig utifrån föräldrar som har missbruksproblematik?
3. Förekommer det att föräldrar med missbruksproblematik själva söker hjälp hos dig?
4. Var upptäcks det oftast att ett barn lever med missbrukande föräldrar och varför?

Frågor gällande problemen som uppstår hos barn med missbrukande föräldrar

1. Hur påverkas barn av att ha föräldrar som har ett missbruksproblematik?
2. När anser du att ett barn far illa?
3. Vilket är det vanligaste problemet, enligt dig, som uppstår hos ett barn med missbrukande föräldrar och varför?
4. Vilka möjligheter och svårigheter ser du hos barn som lever med föräldrar med missbruksproblematik?

Frågor gällande socialtjänstens insatser och arbete

1. När det framkommer att ett barn far illa, när och hur påbörjar du arbetet?

2. Hur går du tillväga när du erbjuder och tillämpar olika insatser?
3. Vad för insatser finns det och varför? Riktas sig insatserna till bara barnet, föräldrarna eller hela familjen?

Avslutning

1. Finns det något i arbetet med barn till missbrukande föräldrar du hade velat göra annorlunda om du själv fick välja, vad isånnafall?
2. Finns det något mer som du vill tillägga?

Bilaga 2 - Informationsblad

LUNDS UNIVERSITET

Informationsbrev

Hej! Vi är två studenter vid namn Lirjona och Veronika som läser socionomprogrammet vid Lunds universitet. Vi har påbörjat skrivandet av vår C-uppsats som kommer att handla om barn som lever med missbrukande föräldrar, utifrån en socialsekreterares perspektiv. Studien är ett examensarbete som skrivs sjätte terminen på socionomprogrammet. Syftet med studien är att undersöka hur socialsekreterare upptäcker, upplever och beskriver barn som lever med föräldrar med missbruksproblematik. Vi kontaktar därför dig som socialsekreterare av intresse att möjligtvis få intervjua dig.

Studiens intervjuer kommer att genomföras digitalt med anledning av rådande omständigheter under pandemin. Om du väljer att ställa upp på en intervju så kommer vi tillsammans att välja ut ett datum och en tid som passar dig. Intervjun beräknas att ta cirka 40 minuter. Vi kommer att spela in ljud under intervjun som sedan kommer att granskas och analyseras för att vidare användas i studiens resultat.

Vi kommer att behandla och förvara den information du lämnar till oss på ett säkert sätt så att ingen obehörig kan komma åt informationen. All information som kan identifiera dig eller någon annan kommer att anonymiseras. När vi har skrivit klart uppsatsen kommer du ha möjlighet att ta del av den färdiga studien då vi kommer skicka ut den till dig via mail. Vi kommer efter avslutad studie att förstöra alla ljudinspelningar och all information. Vi vill också betona att deltagandet i studien är helt frivilligt och du som intervjuperson kan när som helst välja att avbryta din medverkan utan att ge någon anledning.

Vi uppskattar om du snarast kan ge oss svar ifall du kan medverka i studien. Har du frågor kring studien är du välkommen att höra av dig till någon av oss! Tack på förhand.

Med vänliga hälsningar från Lirjona och Veronika

Lirjona Hoti: li8104ho-s@student.lu.se

Tel: 0704862008

Veronika Ethamer Barota: ve3028et-s@student.lu.se

Tel: 0720497524

Jan Magnusson, handledare: jan.magnusson@soch.lu.se

Bilaga 3 - Samtyckesblankett

LUNDS UNIVERSITET

Samtycke

Jag har tagit del av informationen om studiens syfte och samtycker till att medverka i examensarbetet vid Lunds Universitet som utförs av Lirjona Hoti & Veronika Ethamer Barota.

Ort och datum

Namnförtydligande
